

Az Árpádkori erdélyi vajdák ismeretéhez.

IV. László király 1284. febr. 22-én tanúsítja, hogy Guleus fiai Tamás, Salamon és Mihály, továbbá *Miklós vajda fia Miklós* a Poudharaztha és Phileszaraztha nevű birtokokat maguk között aként osztották fel, hogy Miklós Poudharazthát, Guleus fiai pedig Phileszarazthát kapták. Az osztályozást a budai káptalan közvetítette.¹ Ez utóbbi körülményből minden kétséget kizáró módon kitűnik, hogy Poudharaztha nem más, mint a Pestmegyének pesti alsó járásában még most is létező *Pótharaszt*;² Fileharaszt néven ma már nem ismerjük; 1465-ben még e néven is említették,³ a miből kitűnik, hogy a helység valamikor csak Haraszt néven volt ismeretes, míg két osztozó fél — Polt és Fila — által történt feldaraboltatása következtében a kettős elnevezést megkapta. Azon kérdésre, vajjon az 1284-ben szereplő osztozók egymáshoz nemzet-ségi vagy más természetű rokonságban álltak-e? egyelőre határozott választ nem adhatunk. De az osztozkodók családi viszonyait sem ismerjük; azt sem tudjuk, hogy ki lett légyen Miklós vajda; mindezekre tehát a következő sorokban némi világító fényt akarunk vetni. Kezdjük pedig Guleus fiaival.

* * *

A pesti alsó-járásban még most is létező Gyál pusztja valamikor helység volt, melynek déli szomszédságában *Gyulos fia Salomo és fia Péter, Tamás fiai Domonkos és Márk és azok ro'ona (frater) András* mindnyájan *Pokaniak* 1323-ban birtokoltak.⁴ E

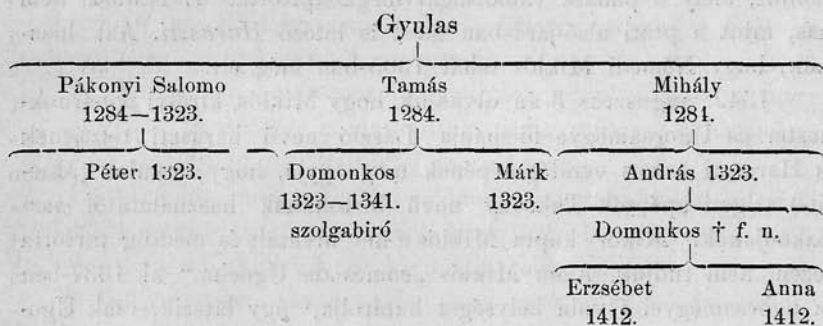
¹ Wenzel IX. 382.

² Első nyomára akadunk 1280-ban. (Fejér, VII. 3—86.)

³ Csánki I. 33.

⁴ Károlyi okmánytár I. 53.

Pokan pedig nem más, mint a pesti alsó járásban még most is Alsó- és Felső-*Pákony* nevű puszta Haraszti határában, melyről az 1284. előtt szereplő Gyulas (vagyis Guleus) utódai magukat *Pákonyi*-aknak nevezték. Az 1284-ben szerepelt Salomo tehát 1323-ban még él és akkor már Péter nevű fia is van. Tamásnak csak fiai: Domonkos és Márk, — Mihálynak már csak András nevű fia szerepel. Tamás fia: Pákonyi Domonkos 1341. ápr. 26-án Pestmegyének szolgabirája; mellette szerepel, mint pestmegyei birtokos Salomo fia Pákonyi Péter¹. 1412-ben kijelenti Zsigmond király, hogy Pákonyi András fia Domonkos leányait Erzsébetet és Annát atyjuk magvaszakadtán a pestmegyei *Fileharasztja* (Fejérnél tévesen Felharastha) és Pákony egy részében fiasítja.² A család egyéb tagjaival még 1480-ban is találkozunk stb. Az 1284-ben szereplők nemzedékrendjének egy töredéke tehát így alakul:

* * *

Miután az 1284-ben Fileharaszton birtokos Gyulas-fiak később egy másnevű birtok után veszik nevüket, apodiktikus biztonsággal elhithetjük, hogy Miklós vajda fia Miklós, ki velük 1284-ben osztózkodk, Pótharaszton kívül másutt, illetőleg ennek szomszédságában is birtokolt; ennek alapján megkapjuk a következő adatokat:

A pestmegyei Haraszti mellett még most is (a pesti alsó járásban) fekvő Taksony szomszédságában 1277-ben bizonyos Miklós birtokol.³ 1281. júl. 8-án olvassuk, hogy *Miklós fia Miklós* a Taksony és

¹ Anjoukori okmánytár IV, 84.

² Fejér X, 5—311.

³ Wenzel IX, 173.

Varsány között fekvő Nyír nevű birtokát a nyulszigeti apáczazárdának elzalogosította¹ 1293. és 1296. között *Miklós fia : Nyweghi Miklós*, a Taksony melletti Szajcs vagy Szécs nevű birtok szomszédja.² 1297-ben pedig tanusítja a budai káptalan, hogy *Miklós fia : Neugei Miklós comes* Nyír nevű birtokát a nyulszigeti zárdának véglegesen átengedte.³ Biztosok vagyunk tehát benne, hogy az 1284-ben szereplő (Miklós vajda fia) Miklós : Miklósfiával, Neugei Miklóssal azonos ; e Neueghe, Nyweghi, vagy Nemegh pedig nem más, mint a pesti alsó-járásban még most is létező *Alsó-Némedi*.⁴

1305-ben jelenti a budai káptalan a királynak, hogy *Miklós fia Haraszi Miklósnak* összes népei, a nyulszigeti apáczáknak Budára utazó *Taksonyi* jobbágyait megtámadván, ezeket megsebesítették és áruiktól megfosztották. Minthogy ez uruk, Haraszi Miklós tudtával és beleegyezésével történt, megindította a káptalan a vizsgálatot, mely a panasz valódiságát megállapította.⁵ E Haraszt nem más, mint a pesti alsó-járásban most is létező *Haraszi*. Azt hisszük, hogy Némedi Miklós tehát 1305-ben még élt.

1342. augusztus 3-án olvassuk, hogy Miklós, királyi pohárnokmester és Ugoesamegye főispánja László nevű haraszi tisztjének és Haraszi összes vendég-népének meghagyja, hogy a nyulak (Margit-) szigeti apáczák Taksony nevű birtokának használatától tartózkodjanak.⁶ Mikor kapta Miklós e két hivatalt és meddig tartotta kezén, nem tudjuk. Azon Miklós „comes de Ugocha,“ ki 1337-ben az ugoesamegyei Gyula helységet határolja,⁷ úgy látszik, csak Ugoesamegye alispánja 1356-ban Szirmai István fia Miklós nyalábi várnagy a főispán.⁸ Pohárnokmester 1332-ben Katyisz nb. Szécsényi Kónya Utána csak 1342. aug. 3-án találjuk fennebbi (Haraszi) Miklóst, ki minden valószínűség szerint 1345. jun. 3-án még az⁹

¹ Ugyanott 310.

² Ugyanott X, 440.

³ Ugyanott 280.

⁴ V. ö. Wenzel IX, 152. (Nemeg, do 1270. VIII, 193. Neueg do. 1268.) Zichy-okmánytár I. 67. (Nyweg do circa 1289.)

⁵ Fejér VIII, 1, 181.

⁶ Anjoukori okmánytár IV, 244.

⁷ Fejér VIII, 4, 294.

⁸ Fejér IX, 2, 566.

⁹ Anjoukori okmánytár IV, 514.

míg ugyanazon évi okt. 5-én már Kont Miklós a pohárnokmester.¹ Az 1342. évi pohárnokmestert, Haraszi Miklóst azonban nem vehetjük egynek az 1284-ben szereplő Némedi Miklóssal — mert ezt az 58 évi időköz meg nem engedi, — hanem vagy fiának, vagy unokájának.

Egyenes utódait nem ismerjük. 1422-től 1444-ig ismerünk egy Haraszi Dénest, kinek a Bátmonostori családdal sok viszálya van; de mintán a baranyamegyei Kis-Désen és Geredén birtokol,² azt hisszük, hogy a baranyamegyei Harasziakból való; úgy látszik, azonos azon Haraszi Dénessel, ki 1433-ban Zsigmond király kíséretében Rómában tartózkodik.³ A pestmegyei Harasziakkal biztosan csak a XV. század végén találkozunk, midőn Haraszi Ferencz, mint szörényi bán a család birtokait gyarapítja. Miután azonban tudjuk, hogy a *Harasziak és általok a Pákonyiak* Zsigmond királytól 1467-ben *Poltharasztját* kapták,⁴ biztosak vagyunk benne hogy e két család az 1284-ben szereplőktől, illetve az akkor Polt- és Fileharasztban osztozkodóktól származik.

Mi tehát azon határozott véleménynek adunk kifejezést, hogy a Pákonyiak Gyulastól, a Harasziak pedig *minden valószínűség szerint Miklós vajda fia Miklóstól származnak.*

Hátra volna még Miklós vajdának hivataloskodási idejéről egyet-mást megközelebbítetni. Abból, hogy 1284-ben már csak fiáról, Miklósról van szó, kétségkivül kiviláglik, hogy ő akkor már nem élt. Az pedig, vajjon alatta vajda vagy csak alvajda értendő-e? egyáltalában meg nem határozható. Az 1282-ben szereplő Miklós alvajdával, kit IV. László 1285-ben „quondam“-nak nevez,⁵ azért nem azonosítjuk, mert fia, — mint fentebb láttuk — már 1281-ben, mint önálló birtokos szerepel. — Más Miklós nevű alvajdát pedig nem ismerünk.

A hetvenes évekből ismeretes Miklós nevű vajdák közé nem sorozhatjuk, mert ez időben csak a Geregye és Pok nemzetségnek Miklós nevű tagjai vitték az erdélyi vajdaságot és ez időtől kezdve egészen 1284-ig nevezetes hézagot a vajdák sorában nem ismerünk.

¹ Ugyanott 545.

² Zichy okmánytár VIII, 431., 468—494. IX, 82.

³ Turul 1893. évf. 5.

⁴ Csánki I, 41.

⁵ Hazai okmánytár VIII, 223, 237.

Igy tehát nem marad egyelőre más hátra, mint őt egy oly korszakba helyezni, mely a vajdák egymásutáni sorozatának tekintetében nagy hézagokat mutat. Ilyen korszakra akadunk különösen a XIII. század hatodik tizedében, melyben Miklós nevű vajdával van dolgunk. Miután azonban még korántsem bebizonyítható, hogy ez időben csak egyetlen egy ily nevű vajda szerepelt volna, bátran feltehetjük, hogy az egyiken kívül, kit minden valószínűség mellett Geregye nb. Pál országbíró fiával azonosnak veszünk, egy másik a Harasztiak őseivel, vagyis az 1284-ben szereplő Miklósnak atyjával egy személy lehetett.

DR. WERTNER MÓR.